

مداخله برای ارتقای ترجمان دانش پژوهش: چرا و چگونه میتوان بهره برداری دانش حاصل از پژوهش را از طریق مجلات علوم پزشکی افزایش داد؟

بهاره یزدی زاده^۱ و سیما نجات^۲

^۱ دانشجوی دکتری تخصصی اپیدمیولوژی، دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی، دانشگاه علوم پزشکی تهران و مرکز تحقیقات بهره برداری از دانش سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران

^۲ پزشک عمومی، دارنده مدرک گواهی عالی دوره بهداشت (MPH)، مرکز تحقیقات بهره برداری از دانش سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران

نویسنده مسئول:

بهاره یزدی زاده

تهران، خیابان ۱۶ آذر، خیابان نصرت، پلاک ۱۲، مرکز تحقیقات بهره برداری از دانش سلامت، دانشگاه علوم پزشکی تهران

کد پستی: ۱۴۱۷۹۶۵۱۷۳

تلفن: ۶۶۴۹۵۸۵۹

پست الکترونیکی: baharehyazdizadeh@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۶ خردادماه ۱۳۸۸

تاریخ پذیرش: ۲۳ تیرماه ۱۳۸۸

تاریخ انتشار: ۲۷ تیرماه ۱۳۸۸

مجله ایرانی نظریه پردازی در علوم پزشکی، ۱۳۸۸، ۱۹:۳

چکیده:

هر ساله از زمانی که اولین نشریات پزشکی منتشر شدند تا به حال اهداف چاپ نشریات پزشکی دستخوش تغییرات چشمگیری شده اند و متناسب با آن شکل مقالات هم دچار تغییر شده اند. در ابتدا هدف از چاپ مقالات آگاه نمودن سایر محققین بود ولی با تولید حجم وسیعی از اطلاعات، تغییراتی در نحوه بیان مقالات اعمال گردید تا مخاطبین بتوانند در کمترین زمان از اطلاعات بیشتری مطلع شوند، مانند ساختارمند نمودن خلاصه و متن مقالات. اما به دنبال ظهور و رشد پزشکی مبتنی بر شواهد و به دنبال آن ترجمان دانش که اهمیت تغییر رفتار مخاطبین بر مبنای شواهد جدید، اهمیت ویژه ای یافته است، مجلات پزشکی چگونه با این حرکت عظیم همراه شده اند؟

برای شناسایی تغییرات لحاظ شده در مجلات به منظور تقویت ترجمان دانش، جستجو در مجلاتی که از طریق اینترنتی در دسترس می باشند، آغاز گردید. در نهایت مشاهده گردید که برای رویارویی با این مسئله دو اتفاق مهم در حوزه نشریات پزشکی رخ داده است. تغییر فرمت مقالات و تولید مجلات

جدید. در بعضی از مجلات بخشی در هر مقاله به طور کاملاً مشخص گنجانده شده است که در آن جان کلام مطالعه، روشن و واضح بیان می شود. به عنوان نمونه قرار دادن سئوالاتی نظیر مطالعه شما چه چیزی به دانش موجود اضافه می کند و یا اینکه چه تغییری در اثر نتایج مطالعه در گروه مخاطب می تواند ایجاد شود. از طرفی مجلاتی ظهور پیدا نمودند که تنها مطالعات مروری منظم را چاپ می نمایند.

متأسفانه تغییرات ذکر شده هنوز مورد توجه تعداد کثیری از مجلات بین المللی و همچنین مجلات پزشکی داخلی قرار نگرفته است. به همین دلیل برای تقویت ترجمان دانش در حوزه سلامت از طریق مجلات در کشور پیشنهاد میشود که مجلات علاوه بر ساختارمند نمودن خلاصه مقالات، بخشی را با عنوان "جمع بندی" به مقالات اضافه نمایند. برای ارزیابی تاثیر این مداخله در بهبود وضعیت ترجمان دانش پیشنهاد می شود که مطالعه مداخله ای با هدف بررسی اثر قرار دادن جعبه ترجمان دانش در مقالات با انتقال صحیح پیام مقاله و اثر بر عملکرد بالینی ارائه دهندگان خدمت مورد بررسی قرار گیرد. انتظار می رود با انجام این مداخله ترجمان دانش از طریق مجلات تقویت شده و دانش تولید شده از طریق تحقیقات به محل استفاده حقیقی خود نزدیکتر شوند.

کلید واژه ها: ترجمان دانش، انتقال دانش، بهره برداری از دانش، انتشار، پزشکی مبتنی بر شواهد، تحقیقات، پیام، مخاطب، مجلات، پزشکی، الگوی عملکرد پزشکان، عملکرد حرفه ای، نوآوری، نظام پژوهش در سلامت، ایران

مقدمه

چيست؟ اگر ترجمان دانش عبارت است از " فرآیند تولید، تبادل و بکارگیری صحیح دانش از نظر اخلاقی، که در سامانه ای پیچیده از برهم کنش ها میان پژوهشگران و مصرف کنندگان سلامت، منجر به تولید محصولات موثرتر و نظام ارایه خدمات سلامت قویتر می شود " (۲)، نقش نشریات پزشکی در ترجمان دانش پزشکی چیست؟

در مطالعه ای که در کشور امریکا انجام شد مشخص گردید که ۳۰ تا ۴۰ درصد از بیماران درمان موثر را دریافت نمی دارند (۳) و در مطالعه ای که در کشور هلند انجام شد، مشاهده گردید که ۲۰ تا ۲۵٪ بیماران مراقب هایی را دریافت می دارند که نیاز نداشته و حتی مضر می باشد (۴). این آمار نشان می دهند که میان ارائه خدمات بالینی و شواهد علمی فاصله ای معنی دار وجود دارد. روش های مختلفی برای تغییر در رفتار ارائه دهندگان خدمت وجود دارد و مجلات یکی از مهمترین

از زمان انتشار تحقیقات بهداشتی و پزشکی در نشریات تا به حال مداخلات متعددی صورت گرفته است تا انتقال اطلاعات از آنها ساده تر شود. این مداخلات با پیشنهاد نوشتن مقالات با استفاده از فرمول IMRAD (مقدمه، روش اجرا، نتایج و بحث) آغاز گشت و در سال ۱۹۸۸ ساختارمند نمودن خلاصه مقالات پیشنهاد گردید. در آن زمان که ایده ساختارمند نمودن خلاصه مقالات مطرح شد، هدف ارائه یک بسته اطلاعاتی (pocket of information) بود تا خوانندگان بتوانند دردیای رو به وسعت تحقیقات، با خواندن آن به طور جامع و سریع از چگونگی و محتوی مطالعه انجام شده آگاهی یابند (۱). در هر یک از تغییرات ذکر شده، هدف تغییر رفتار خوانندگان نبوده است. در دیای امروز با حجم وسیعی از دانش تولید شده و اهمیت روزافزون پزشکی مبتنی بر شواهد این سؤال مهم و بنیادی مطرح میشود که نقش نشریات پزشکی در تغییر رفتار ارائه دهندگان خدمت

مشاهده گردید که تنها در ۱۲.۲٪ مقالات پیام مشخص و اشاره به مخاطب همزمان وجود دارد. بدیهی است در این وضعیت نمی توان از مجلات بهداشتی و پزشکی انتظار سطح ایده آلی از ترجمان دانش را داشت.

بعد از مشاهده و بررسی وضعیت موجود در مقالات، گروه ترجمان دانش دانشگاه علوم پزشکی تهران تصمیم گرفت که برای بهبود وضعیت موجود مداخلاتی را طراحی نماید. تعدادی از مجلاتی که بصورت الکترونیک در دسترس بودند برای بررسی تغییرات اعمال شده در آنها برای افزایش ترجمان دانش مورد بررسی قرار گرفتند. پس از این بررسی مجلات مشاهده گردید که در حوزه مجلات پزشکی و بهداشتی برای ارتقاء ترجمان دانش دو اتفاق مهم رخ داده است، تغییر فرمت مقالات و انتشار مجلاتی جدید با اهدافی متفاوت. در بررسی تغییرات اعمال شده در فرمت مقالات در مجموع ۴۹ مجله مورد بررسی قرار گرفت که از این تعداد ۲۰ مجله فرمت مقالات خود را به منظور افزایش انتقال دانش حاصل از تحقیقات، تغییر داده بودند. تغییرات لحاظ شده عبارتند از لحاظ بخشی مجزا و مشخص در مقاله که شامل سئوالات زیر میباشد: پیام کلیدی، نکات کلیدی، کاربرد نهایی در بالین، کاربرد در سیاستگذاری، سئوالاتی با عنوان در حال حاضر در مورد این مسئله چه میدانیم؟ مطالعه مذکور چه دانشی به دانش فعلی اضافه نمود؟ ضعف و قدرت مطالعه، پیشنهاد برای تحقیقات بعدی.

از طرفی برای دستیابی به اهداف بهداشت مبتنی بر شواهد و تقویت ترجمان دانش در حوزه سلامت، مجلات جدیدی پا به عرصه وجود نهاده اند. این مجلات که بصورت اینترنتی در دسترس می باشند تنها مطالعات مروری منظم را به چاپ می رسانند. به عنوان نمونه میتوان به نشریه کوکربین (Cochrane Library) که مطالعات مروری منظم را در حیطه مسائل پزشکی و نشریه بهداشت باروری (Reproductive Health Library) که مطالعات مروری منظم را در حیطه تغییر رفتار ارائه دهندگان خدمت چاپ می نمایند، اشاره نمود.

منابع اطلاعاتی برای ارائه دهندگان خدمت میباشند (۵) و در عین حال منبعی مهم برای چاپ نتایج تحقیقات محققین می باشند (۶). ولی مجلات در امر رساندن اطلاعات مورد نیاز برای ارائه دهندگان خدمت و پر کردن شکاف موجود میان تحقیقات انجام شده و عملکرد بالینی راه درازی را در پیش دارند. بخشی از علت سرعت کم تطابق عملکرد بالینی با نتایج تحقیقات این است که مجلات پزشکی در انتشار نتایج تحقیقات به طریقی که بتواند باعث تغییر عملکردهای بالینی شود، موفق نبوده اند (۷). اگرچه کاربردی کردن نتایج تحقیقات امری منطقی است ای می باشد ولیکن مجلات پزشکی برای ایجاد این تغییر موقعیت استثنایی را دارا هستند (۷). در واقع مجلات باید توجه محققین را به نحوه استفاده از نتایج تحقیق و مخاطب تحقیق جلب نمایند.

در مقاله ای که در سال ۲۰۰۴ به چاپ رسید بیان شد که برای اینکه راهنماهای بالینی بتوانند موجب تغییر رفتار شوند یک راه کم هزینه و موثر وجود دارد و آن راه مشخص کردن دقیق رفتار مورد نظر در راهنمای بالینی است. منظور از بیان دقیق تغییر رفتار این است که به طور واضح در راهنمای بالینی مشخص شود چه رفتاری، توسط چه کسی، کجا، چه وقت و چگونه باید انجام شود (۸)؟ گرچه توصیه فوق در مورد راهنماهای بالینی میباشد ولی به طور مشخص بیان کننده این مطلب است که مشخص کردن دقیق پیام مطالعه و مخاطب آن چه تاثیر شگرفی بر ترجمان دانش حاصل از آن خواهد داشت.

در سال ۱۳۸۷ مطالعه ای با عنوان "چقدر در مقالات برنامه های سلامت، ترجمان دانش رعایت شده است" در دانشگاه تهران انجام شد تا میزان وجود پیام مشخص و اشاره به مخاطب در مقالات منتشر شده در مجلات بین المللی و مجلات داخلی در زمینه سل، دیابت و مراقبت مادران باردار که بر روی جمعیت ایران صورت گرفته، بررسی شود. پیش فرض مطالعه این بود که وجود دو متغیر ذکر شده در مقالات فرایند ترجمان دانش را از طریق مقالات علمی تقویت مینماید. در این مطالعه

ایده:

یکی از نوآوریهای پیشنهادی برای تقویت ترجمان دانش، ساختارمند نمودن خلاصه مقالات و تغییر فرمت مقالات می باشد تا با مشخص شدن دقیق پیام و مخاطب مطالعه در مقالات، مجلات به نقش حقیقی خود در ترجمان دانش نزدیکتر شود.

تغییر فرمت مقالات پیشنهادی عبارت است از ساختارمند نمودن خلاصه مقالات (به نحوی که شامل مقدمه، روش اجراء، یافته ها و نتیجه گیری باشد) و اضافه نمودن بخشی جداگانه در مقاله با عنوان "جمع بندی مطالعه" (Overview Box). در این بخش جدید باید به روشنی مخاطب مطالعه، دانش افزوده شده به دانش موجود و محدودیت های مطالعه مشخص شده و بطور واضح بیان شود که با این مطالعه چه تغییری در چه مخاطبی باید ایجاد شود و یا اصولاً این مطالعه قابلیت پیشنهاد تغییر را دارد؟ به این ترتیب هر یک از تحقیقات انجام شده و مقاله چاپ شده قدمی در جهت دستیابی به هدف عمل کردن بر اساس شواهد علمی خواهد بود (جدول شماره ۱).

ارزیابی ایده:

برای ارزیابی ایده تغییر فرمت مجلات باید در مطالعه ای مداخله ای میزان انتقال پیام صحیح به خوانندگان و میزان اثر آن مقاله در تغییر عملکرد بالینی افراد مورد سنجش قرار گیرد.

بحث و نتیجه گیری:

گرچه با توجه به نوع مجله (علوم پایه، علوم بالینی و علوم بهداشتی) و تخصص آن روش های مختلفی را برای افزایش ترجمان دانش از طریق مجلات میتوان بکار

برد، ولی محتوی زیر ساخت آن در همه مجلات مشابه میباشد. به طور کلی نقش مجلات پزشکی در انتشار نتایج را میتوان در سه نوع فرایند شرح داد (۷)، انتشار (Dissemination alone) که عبارت است از انتقال نتایج به روشی که باعث افزایش آگاهی و تسهیل خواندن مقالات می شود، انتشار فعال (Dissemination Effective) که عبارت است از روش هایی که از طریق آن گروه مخاطب از نتایج تحقیقات آگاه شده، آن را قبول کرده و به کار می برند و به کارگیری (implementation) که عبارت است از فرایندی که تمرکز آن بر افزایش تطبیق شواهد حاصل از تحقیقات از طریق تقویت کردن و حمایت مناسب از ایجاد تغییرات در عملکرد بالینی می باشد.

ساختارمند نمودن خلاصه مقالات و تغییر فرمت آنها مجلات با هدف مشخص نمودن پیام مطالعه و مخاطب آن حرکتی است که نقش مجلات علوم پزشکی را به نقش انتشار فعال نزدیک تر می نماید.

ذکر این نکته ضروری میباشد که قبل از انجام مداخلات باید نحوه ارزیابی آنها در نظر گرفته شود. به همین دلیل باید اهداف طراحی مداخلات در نشریات بهداشتی و پزشکی به روشنی تعریف شده و بر اساس آنها ارزیابی مداخلات در زمان تعیین شده صورت بگیرد.

تشکر و قدردانی:

این مقاله نتیجه طرح تحقیقاتی مصوب دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران به شماره قرارداد ۷۱۲۰-۶۶-۰۴-۸۶ مورخ ۱۳۸۷/۳/۲۸ می باشد. بدین وسیله نویسندگان مقاله مراتب تشکر خود را از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه، که تامین اعتبار طرح را بر عهده داشتند، به عمل می آورند.

جدول شماره ۱: جعبه پیشنهادی برای مشخص نمودن جمع بندی مطالعه

<p>جمع بندی مطالعه</p> <p>- مخاطب مستقیم مطالعه حاضر چه افراد و یا گروه هایی می باشند؟</p> <p>- قبل از انجام این تحقیق در مورد موضوع مطالعه شده چه می دانستیم؟</p> <p>- مطالعه حاضر چه اطلاعاتی را به دانش موجود اضافه می نماید؟</p> <p>- محدودیت های مطالعه چه میباشد؟</p> <p>- آیا بر اساس نتیجه این مطالعه باید مداخله، دارو و یا تجهیزات جدیدی ارائه شوند؟ لطفا آنها را مشخص نمایید.</p>
--

مراجع:

1. Lock S. Structured abstracts. BMJ 1988;297:156.
2. Canadian Institutes of Health Research. The Knowledge Translation Module for IMHA. www.cihir_irsc.gc.ca 2006 [cited 2009 July 11]
3. Schuster MA, McGlynn EA, Brook RH. How good is the quality of health care in the United States? Milbank Q 1998;76(4):517.
4. Grol R. Successes and Failures in the Implementation of Evidence-Based Guidelines for Clinical Practice. Med Care 2001;39:1146-54.
5. Jones T, Hanney S, Buxton M. The information sources and journals consulted or read by UK paediatricians to inform their clinical practice and those which they consider important: a questionnaire survey. BMC Pediatr 2007;7(1):1.
6. Nedjat S, Majdzadeh R, Gholami J, Nedjat S, Maleki K, Qorbani M, et al. Knowledge transfer in Tehran University of Medical Sciences: an academic example of a developing country. Implement Sci 2008;3(1):39.
7. Coomarasamy A, Gee H, Publicover M, Khan KS. Medical journals and effective dissemination of health research. Health Info Libr J 2009;18(4):183-91.
8. Michie S, Johnston M. Changing clinical behaviour by making guidelines specific. BMJ 2004;328:343-5.